

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«لایحه موافقتنامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری ازبکستان در زمینه کمک متقابل بین گمرکات دو کشور و پروتکل اصلاحی آن»

مقدمه

سابقه انعقاد موافقتنامه‌های یکپارچگی منطقه‌ای در اشکال و زمینه‌های مختلف به‌خصوص در زمینه امور تجاری و گمرکی به صدها سال پیش باز می‌گردد. برای مثال تشکیل اتحادیه گمرکی میان استان‌های فرانسه در سال ۱۶۶۴ و یا انعقاد موافقتنامه‌های تجارت آزاد در قرون ۱۸ و ۱۹ میلادی در دستور کار کشورهای اروپایی قرار گرفت.

در ایران نیز انعقاد موافقتنامه‌های تجاری به‌عنوان سازوکاری برای جلوگیری از تغییر در سیاستگذاری در حوزه اقتصادی و توسعه روابط با کشورها مورد توجه قرار گرفته و این‌گونه قوانین قصد دارند با ایجاد اعتماد و ثبات اقتصادی موجبات ترغیب و جلب اعتماد سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی شوند.

البته شایان توجه است که دستیابی به اهداف مورد نظر از این توافقات تنها با انعقاد موافقتنامه دو یا چندجانبه محقق نمی‌شود و در گرو توجه به عملکرد مثبت، اثربخشی و نظارت بر توافقات صورت گرفته است.

۱. موضوع لایحه

این لایحه ضمن ارائه یک ماده واحده (موضوع تصویب و اجازه مبادله اسناد موافقتنامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری ازبکستان و پروتکل اصلاحی آن) به یک مقدمه، ۱۴ ماده و یک پروتکل اصلاحی اشاره دارد.

۲. پیشینه قانونی

تعدد و تکرار انواع موافقتنامه‌های گمرکی نشان می‌دهد که استفاده از این ابزار روشی متداول و معمول بوده و این‌گونه موافقتنامه‌ها در مذاکرات با دولت‌های دیگر مطرح و مبادله می‌شوند.

انعقاد موافقتنامه گمرکی با روسیه در سال ۱۳۷۹، هند و قزاقستان در سال ۱۳۸۰، ارمنستان و ترکیه در سال ۱۳۸۲، بلغارستان، سودان، ترکمنستان، آذربایجان، اوکراین، یونان، کوبا، بلژیک و اتریش در سال ۱۳۸۳، پاکستان در سال ۱۳۸۴، تونس، لبنان، قرقیزستان و ایتالیا در سال ۱۳۸۵، بلاروس، افغانستان، تاجیکستان، صربستان و مونتنگرو، سوریه، گرجستان، اندونزی، قطر و ایتوپی در سال ۱۳۸۶ و سریلانکا و گروه دی - هشت در سال ۱۳۸۷ و الجزایر و نیجریه در سال ۱۳۸۸، مؤید این ادعاست که دولت به‌خصوص در سال‌های اخیر از این ابزار به‌طور مستمر استفاده کرده است و لایحه حاضر نیز ناظر بر انعقاد موافقتنامه‌ای با دولت ازبکستان در این زمینه است.

۳. کلیت بررسی موافقتنامه‌ها در مجلس

عمده موافقتنامه‌های دو یا چندجانبه بعد از انجام هماهنگی‌های اولیه میان دولت‌های موضوع موافقتنامه، منعقد شده و بعد از امضای آنها در قالب لایحه‌ای در مجلس مورد بررسی قرار می‌گیرند. همین توافقات اولیه دولت‌ها موجب می‌شود که اصلاح و تکمیل موافقتنامه‌ها در مجلس با مشکل روبرو شود، زیرا برای هرگونه حک و اصلاح آنها در مجلس می‌باید مجدداً لایحه مذکور به دولت عودت داده و اصلاحات پیشنهادی با کشورهای طرف قرارداد مطرح شود و در صورت توافق مجدداً به صورت لایحه به مجلس باز گردد. البته محتمل است که تغییرات ایجاد شده از سوی دولت طرف مذاکره پذیرفته نشده و تصویب موافقتنامه با بن‌بست مواجه شود. به همین دلیل معمولاً در بررسی لوایح مرتبط با موافقتنامه‌ها از پرداختن به مسائل فنی کوچک و جزئی پرهیز شده و تنها در صورتی که موافقتنامه از ابهامات اساسی برخوردار باشد و منجر به چالش احتمالی در مناسبات تجاری یا مقررات داخلی شود، مجلس به اصلاح یا رد آن اقدام می‌کند.

به‌علاوه نظارت محسوسی نیز بر عملکرد این موافقتنامه‌ها پس از تصویب صورت نمی‌پذیرد. تاکنون حداقل ۶۱۴ موافقتنامه در قالب‌های متفاوت میان ایران و کشورهای مختلف منعقد و توسط مجلس محترم تصویب شده است، ولی گزارش کاملی مبنی بر ارزیابی عملکرد و اثربخشی این موافقتنامه‌ها از طرف وزارت امور خارجه و بازرگانی به مجلس ارائه نشده است.

نتیجه‌گیری

۱. با توجه به اینکه حوزه ورود مجلس در زمینه قانونگذاری در زمان تصویب این‌گونه موافقتنامه‌ها و در زمینه نظارت بعد از تصویب پیرامون عملکرد موافقتنامه‌ها محدود و با موانعی جدی روبرو است پیشنهاد می‌شود برای تصویب این موافقتنامه‌ها فرآیند به‌شکلی تنظیم شود که زمان کمتری را از کمیسیون‌های تخصصی (به‌ویژه کمیسیون اقتصادی که با بیشترین حجم لوایح موافقتنامه روبرو است) به خود اختصاص دهد و به‌علاوه دستگاه‌های مسئول مکلف باشند گزارش عملکردی مکتوبی از اثربخشی موافقتنامه‌های مشابه ارائه دهند تا نمایندگان در فضایی شفاف و کارشناسی درخصوص رد یا تصویب این‌گونه لوایح تصمیم‌گیری کنند.

۲. علیرغم موارد فوق، کلیت لایحه درخصوص الحاق در قالب موافقتنامه‌های قبلی و با چارچوب معمول بوده و درج بخشی به‌عنوان پروتکل اصلاحی در لایحه نیز نشان‌دهنده تأمل دولت در پرهیز از موارد منفی است. بنابراین تصویب این لایحه قابل توصیه است.